

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв**

Кафедра образотворчого мистецтва і дизайну

**ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК ТА ЇХ
ВИКОРИСТАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ТВОРЧОЇ РОБОТИ**

**Кваліфікаційна робота (проект)
Пояснювальна записка**
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент 16-421 групи
Спеціальності 023 Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація
Спеціалізація: художня культура,
декоративне мистецтво
Освітньо-професійної (наукової)
програми Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
Салах Оксана Володимирівна

Керівник доцентка Гоноболіна О.Ч.
Рецензент кандидат педагогічних наук,
професор Левченко М.Г.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Традиційні та новітні техніки в образотворчому мистецтві	5
1.1.Класифікація видів технік в образотворчому мистецтві.....	5
1.2.Різновиди нетрадиційних технік зображення (монотипія, плямографія, гратографія) та їх можливості при створенні художнього образу.....	10
РОЗДІЛ 2. Художні особливості створення твору мистецтва засобами нетрадиційних технік	13
2.1.Засоби виразності та їх використання при створенні твору образотворчого мистецтва.....	13
2.2. Послідовність виконання творчої роботи.....	15
ВИСНОВКИ	20
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	23

ВСТУП

Актуальність дослідження. Мистецтво це творче відображення дійсності в художніх образах, воно існує і розвивається як система взаємопов'язаних між собою видів, різноманіття яких обумовлено багатогранністю самого реального світу. На основі аналізу нетрадиційних графічних технік та як засобів їх графічної виразності, необхідно дослідити застосування цих технік в дизайні з метою їх більш широкого використання в різних видах образотворчого мистецтва, а також задля розкриття творчого потенціалу художника. Варто звернути увагу, що на сьогоднішній день мало досліджень з цієї проблематики, а поодинокі дослідження не повною мірою відображають вплив графічних технік на розвиток образотворчого мистецтва. Актуальність роботи полягає у практичному відображенні застосування засобів графічної виразності нетрадиційних технік, зокрема таких як монотипія при створенні творчої роботи.

Досліджено історіографію проблематики і доведено, що над питаннями становлення і розвитку графічних технік у мистецтві працювала невелика кількість науковців. Вагомий внесок в дослідження графічних технік зробили такі фахівці як А. А. Лещинський, В. А. Фаворський, М. Ю. Мірошина, Н. М. Самойлова та інші. Використання нетрадиційних технік на практиці описали Л. Шульга, С. Чепурна, Л. Полякова, В. Рагозіна, О. Половіна.

Вищезазначене зумовило вибір теми дипломної роботи «Засоби виразності нетрадиційних технік та їх використання при виконанні творчої роботи».

Мета роботи полягає у дослідженні теоретичних основ і практичних можливостей використання засобів виразності нетрадиційних технік при створенні творчої роботи.

Відповідно до поставленої мети визначені завдання дослідження:

- опрацювати методичну, мистецтвознавчу, науково-педагогічну та літературу з предмету дослідження;
- ознайомитись з класифікацією видів технік в образотворчому мистецтві;
- висвітлити та охарактеризувати різновиди нетрадиційних технік зображення (монотипія, плямографія, гратографія) та їх можливості при створенні художнього образу;
- визначити основні засоби виразності та їх використання при створенні твору образотворчого мистецтва мистецтві;
- розкрити етапи створення творчої роботи.

Об'єктом дослідження є нетрадиційні техніки образотворчого мистецтва.

Предметом дослідження є процес застосування засобів виразності нетрадиційних технік та їх використання при створення творчої роботи.

Структура дослідження. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

Методи дослідження : теоретичний аналіз літературних джерел з теми дослідження; розгляд процесу створення творчої роботи засобами виразності нетрадиційних технік в образотворчому мистецтві.

РОЗДІЛ 1. Традиційні та новітні техніки в образотворчому мистецтві

1.1.Класифікація видів технік в образотворчому мистецтві

В образотворчому мистецтві Існують різні техніки живопису, наприклад: монументальний живопис (фреска, асекко, мозаїка), станковий живопис (темпера, олія, акрил, акварель). Монументальний живопис - живопис на архітектурних спорудах та інших стаціонарних підставах. Основні техніки монументального живопису - фреска, мозаїка, вітраж. Монументальний живопис - найдавніший вид живопису, відомий з палеоліту (розписи в печерах Альтаміра, Ляско та ін.). Завдяки довговічності, твори монументального живопису залишилися практично від усіх культур.

Станковий живопис – це вид живопису, твори якого мають самостійне значення і сприймаються незалежно від оточення. Якщо казати точніше то це живопис, який створений на верстаті (мольберті). На відміну від монументального, твір станкового живопису створюється на нестаціонарній підставі: полотні, картоні, дошці, папері, шовку. Роботи в станковому живопису можуть бути різноманітними за технікою та форматом. Використовуються такі матеріали як акварель та гуаш на акварельному папері чи картоні, акрилові та олійні фарби на полотні та багато інших видів технік.

Акварельний живопис означає живопис фарбами на водній основі. Це одна з найскладніших живописної техніки. Акварельний живопис вимагає майстерності володіння пензлем, майстерності бачення тонів та кольорів, знання законів змішування відтінків та нанесення барвистого шару на папір. Існують різновиди технік акварелі: по-сухому (живопис по сухій папері), по-сирому (з просушуванням кожного шару фарби перед нанесенням наступного), ала- прима (живопис по вологому паперу з

використанням кольорових олівців, туші), багатошаровий живопис, робота сухим пензлем, заливка, змивання, використання мастихіну, солі, застосування змішаної техніки. Прозорі акварельні роботи поступово накопичують шари прозорих плям від світлого до темного тону. Роботи виконані в техніці акварельного живопису виглядають цікаво, легко, яскраво, ніжно. Дуже часто цю техніку використовують для написання етюдів природи, натюрмортів з квітами та фруктами, використовують для кольорового рішення ескізів.

Гуаш, на відміну від акварельних фарб, відноситься до тяжких, непрозорих водорозчинних фарб і складається з суміші пігментів з гуміарабіком та додаванням крейди. Це призводить до отримання більш сильного кольору, ніж в акварелях. Живопис гуашшю має деякі особливості: пігмент швидко сохне і стає трохи світліше, ніж у вологому стані. Волога фарба змішується на робочій поверхні. Якщо вона висохне, поверхню злегка обприскують водою, щоб пом'якшити висохлу фарбу або застосують техніку «вологе по вологому». Часто цю техніку використовують під час навчання для поступового переходу до вивчення живопису олійними фарбами, адже гуаш своєю покривною здатність схожа за принципом виконання на олію. Відомі художники часто використовували гуаш для створення своїх робіт, це роботи Дюрера, Дега, Ван Гога, Пікассо, їх творчість пов'язана з цією універсальною фарбою. Гуашшю працюють шляхом створення непрозорих мазків, які лежать на поверхні.

Олійний живопис має свою особливість - картина пишеться у кілька шарів, кожному з яких необхідно просохнути декілька днів в залежності від техніки застосування матеріалу, тому зазвичай картина олійними фарбами пишеться від декількох днів до декількох тижнів. Найбільш прийнятним для олійного живопису є лляне полотно, воно міцне, відрізняється живою фактурою. Лляні полотна бувають різної зернистості, наприклад, для портрету з детальним промальовуванням

використовують дрібнозернистий, більш гладке полотно. Крупнозернисте полотно підходить для живопису з вираженою фактурою (для зображення каменю, скла, дерева), пастозного живопису та живопису мастихіном. Раніше використовувалася техніка лесування, тобто, нанесення фарб тонкими шаром, тому шорсткість лляного полотна надавала картині витонченості. Зараз у живопису часто використовується техніка пастозних мазків. Проте, якість полотна важливо для виразності картини. Бавовняне полотно добре підходить для живопису пастозними об'ємними мазками. У живопису олійними фарбами використовуються також такі основи як мішкловина, фанера, двп, папір для олійного живопису, метал та інші поверхні.

В графічному мистецтві також існують свої різновиди технік, такі як туш, перо, олівець, м'які матеріали. До м'яким матеріалів можна віднести пастель, пресоване вугілля, сангіну, соус. До твердих відносяться графітні олівці різної твердості, гелеві ручки, лінери, маркери. Для виконання графічних робіт можна використовувати звичайний білий ватман, картон, тонований папір, крафтовий папір, скетчбуки та інші різновиди площин.

Зокрема пастель це техніка живопису і малюнку по шорсткій фактурній поверхні паперу і картону крейдою пастелі. Вона буває різних видів: суха – створена з пігменту шляхом пресування без додавання масла; масляна – створена з пігменту з лляною олією шляхом пресування; воскова – створена з пігменту шляхом пресування з додаванням воску.

Вугілля також може бути у вигляді палички та розтирається на поверхні паперу. Своїми характеристиками соус нагадує пастель і сепію, але має більш насичені тони. Використовують соус, як для нанесення попередніх ескізів рисунка, так і в якості самостійного матеріалу для написання великих картин [15, с. 1-2].

Суха кисть - мальовнича і графічна техніка в образотворчому мистецтві, в основі якої лежить використання масляної фарби (соусу), яка розтирається кистями на папері або полотні. Техніка «суха кисть»

застосовується в портретах і пейзажах олією, за допомогою водорозчинних пігментів - гуаші, акварелі. Художники використовують будь-які матеріали: чорнило, акрилові фарби, темперу, пастель.

Туш це чорна або кольорова акварельний фарба спеціального приготування, що не просочує папір, не розпливаються і швидко засихає. Туш утворена з спеціально виготовленої сажі або речовин, що склеюють. Вона буває сухою (у вигляді плиток) і рядка, найкращим сортом вважається китайська туш. Працюючи пензлем, художник розводить туш водою, створюючи градації тону від чорного або бурого до сріблясто-сірого. За допомогою туші художник може працювати пером, виготовленим з металу, тростини або пташиного пір'я.

Техніки друкованої графіки: офорт, ксилографія, дереворит, ліногравюра. Гравюра (від фр. Gravure - вирізати, створювати рельєф) - вид графічного мистецтва, що має на увазі створення різними способами друкованих форм. Розрізняють різні види гравюри: ліногравюра (спосіб гравірування на лінолеумі); ксилографія (гравюра на дереві, найдавніша техніка гравюри); різцева гравюра (найдавніша різновид гравюри); гравюра на картоні [6, с. 4].

Офорт - різновид гравюри на металі, техніка станкової графіки глибокого друку, що дозволяє отримувати відбитки з друкарських форм, в процесі роботи зі створення зображення на яких виробляється травлення поверхні кислотами. Існують такі різновиди офорту як пунктир, суха голка, акватинта, лавис, меццо-тинто, м'який лак, резерваж.

Ксилографія (від грець. дерево і пишу, маюю) – гравюра на дереві. Працюючи різними штихелями, гравер вирізає на дошці (зазвичай грушевого дерева) ті місця рисунка, які повинні стати білими. В результаті – вирізане на дошці зображення утворює опуклий рельєф, на поверхню якого валиком накатується фарба. Наклавши аркуш паперу і прогладивши його кісткою, отримують відтиск (відбиток).

Ліногравюра або гравюра на лінолеумі за технікою і художнім засобом є близькою до ксилографії. Лінолеум як найбільш дешевий і м'який матеріал, набув більшу популярність, особливо в галузі естампу. Кольорова гравюра на дереві або лінолеумі друкується з кількох дощок, вкритих кожна однією фарбою [6, с .5].

Офорт – гравірувальна техніка, в якій художник працює голкою на мідній або цинковій пластині, вкритій твердим лаком. Пластина з нанесеним на неї рисунком занурюється у кислоту (зазвичай азотну), де продряпані до метала штрихи травляться. Після зняття лаку пластина виявляється вкритою рисунком, перенесеним на метал за допомогою кислоти. Нанесена на дошку фарба затримується у рівчаках, що утворилися. Відтиск робиться під пресом.

Дереворит це техніка гравюри на дошці з дерева, розрізаного впоперек шарів. Дереворит розвивався шляхом заміни техніки дереворізу, можливості якого були обмежені й не дозволяли передавати тональні переходи різної сили. Прекрасні дереворити створили В. Касіян, О. Довгаль, О. Сахновська та інші [13, с. 1].

Отже, проаналізувавши класифікацію видів технік в образотворчому мистецтві, можна дійти висновку, що в образотворчому мистецтві використовується різноманітні художні матеріали та техніки, застосування яких сприяє втіленню задуму художника, при створенні творчої роботи. Техніка це сукупність способів та прийомів, які застосовуються митцями для створення художнього образу. У кожному з виду мистецтв існує певний набір технік, які можна поділити : за матеріалом, за застосуванням інструментів, за способами обробки матеріалу. Сучасні митці використовують для своїх творів найрізноманітніші фарби та основи для їх нанесення. Дуже часто вони поєднують в одній роботі нетрадиційні техніки та матеріали.

1.2. Різновиди нетрадиційних технік зображення (монотипія, плямографія, графографія) та їх можливості при створенні художнього образу

Існує багато нетрадиційних технік в образотворчому мистецтві. Їх особливість полягає в тому, що вони дозволяють швидко досягти бажаного результату при виконанні творчої роботи з оригінальною подачею. Нетрадиційне в малюнку - це майстерність зображувати те, що спирається на традиції.

Монотипія одна з таких нетрадиційних технік яка отримується при створенні відбитку кольорової плями на паперовому аркуші при його складанні вдвічі або накладенням листа на кольорові плями на палітрі. У перекладі з грецького "монотипія" означає - один відбиток. З кожного нового відтиску отримується неповторний відбиток фарби, і цим самим , можна сказати, що техніка «неповторна». Технологія виготовлення зображення технікою монотипії має декілька етапів. Спочатку за допомогою фарб на робочій поверхні зображують майбутню картину. Контури об'єктів можна виконати за допомогою попередньої промальовування темною фарбою (пензликом або паличкою), або ж зберігши на папері незафарбовані смуги. Потім до пластини прикріплюють аркуш паперу і за допомогою валика акуратно розгортають. Вона повинна бути вологою, але не мокрою. Обидві поверхні не повинні прилягати одне до одного максимально щільно, в іншому випадку фарби будуть змішані, і на малюнку не віддрукуються задумані форми.

Змішані техніки з використанням монотипії мають можливість найрізноманітнішого результату. Наприклад монотипний відбиток може бути використаний у створенні графічного зображення. Зокрема, на великий графічний аркуш може бути завдано прозорий монотип через

трафарет, або при створенні фактури можуть бути використані різні друковані форми і кольору [14, с. 2].

Так само варіантом використання монотипії у змішаній техніці може бути штамп. Монотипія у змішаній техніці може використовуватися і в декоративному мистецтві. Крім того, чудові живописні роботи можна отримувати при використанні олійною монотипії. Змішана техніка монотипії та комп'ютерної графіки мають великий потенціал, але недооцінені в графічному дизайні. Таким чином, монотипія - ефективна і цікава графічна техніка з великими можливостями, простором для фантазії і творчого дослідження. З'єднання - накладення колірних плям (фарб) на вологу або суху папір. Розбризування квітів пензликом або іншим інструментом проводиться по вологій або сухій папері. Вільне виливання на вологу або суху папір з якогось судини виливаються рідкі фарби.

Особливість техніки кляксографії у тому, що на рідку фарбу, попередньо нанесену на папір, можна подути в різних напрямках. Щоб отримати спонтанні форми, можна використовувати будь-яку трубочку, наприклад, порожній корпус кулькової ручки.

Ниткографія - монотипія отримана за допомогою кольорової нитки. нитка, просочена фарбою, фіксується на папері, яка потім складається. кінець нитки залишається за межами складеного паперу, а при витягуванні залишає колірної слід на її поверхні [9, с. 11].

Накладення форм на зім'ятий папір, просочену фарбою, проводиться відбитком (як від друку) на робочу поверхню. Можна навчитися краще сприймати спонтанні форми, помічаючи їх в природі або створюючи, застосовуючи різні художні прийоми. Це допоможе надати експресивність і оригінальність твоїм композиціям.

Ебру це вид техніки малюнку на воді, для неї необхідно використовувати натуральні фарби та згущувач для води. Фарби розподіляються на поверхні води й не змішуються між собою, і цим

самим надає можливість створювати різноманітні зображення. В цій техніці працював художник Брезденюк В. О. та турецький митець Хікмет Барутчугіль, дуже поширена ця техніка і в програмі арт-студій для дітей та дорослих, адже дуже захопливим стає неочікуваний результат в кінці роботи та сам оригінальний процес.

Гратографія це техніка, що виконується методом подряпування, в результаті чого отримується подряпаний малюнок. Техніка гратографії робить малюнок чітким, виразним, лаконічним. При виконанні роботи дотримуйся такої послідовності: аркуш цупкого білого паперу ретельно (щільно) натри парафіновою свічкою; оцений папір покрій синьою або чорною аквареллю або тушшю, додавши до фарби трохи мила, зафарбований папір має добре висохнути; гострим предметом (цвяхом, шилом, паличкою) подряпай малюнок; лінії і штрихи подряпуються різні за товщиною; перенести малюнок за допомогою копіювального паперу.

У техніці гратографії найбільш популярним поєднанням є білий картон і чорна туш, хоча варіантів виконання картин у цій техніці дуже багато. Картон може бути кольоровим, райдужним, глясовим, матовим або ж попередньо розфарбованим. Точно так само можна використовувати туш абсолютно будь-якого кольору. Наприклад, деякі художники воліють використовувати чорний картон і світлу фарбу для творчої роботи [16, с. 1].

Тож, розглянувши основні різновиди нетрадиційних технік, зокрема таких як монотипія, гратографія, плямографія та інші можна дійти висновку, що кожна з цих технік оригінальна за технічною складовою та неочікуваним результатом в роботі. За допомогою нетрадиційних технік в образотворчому мистецтві створюються неповторні картини, вони доступні як професійним митцям так і аматорам.

РОЗДІЛ 2. Художні особливості створення твору мистецтва засобами нетрадиційних технік

2.1. Засоби виразності та їх використання при створенні твору образотворчого мистецтва

Колір- це найбільш специфічний для живопису виразний засіб. Він володіє здатністю викликати різні почуттєві асоціації, підсилює емоційність зображення, обумовлює образотворчі, виразні і декоративні можливості живопису. У творах живопису колір утворює цілісну систему під назвою колорит. Теорія колориту в живопису є самостійним розділом в теорії мистецтва, вона містить, в свою чергу, велике число понять і категорій, розгляд яких становить тему спеціального дослідження. Зазвичай застосовується ряд взаємозв'язаних кольорів і їх відтінків (гамма барвіста), хоча існує також живопис відтінками одного кольору (монохромна). Колірна композиція забезпечує певну колористичну єдність твору та має вплив на сприйняття глядачем.

Малюнок разом з кольором ритмічно і композиційно організовує зображення; лінія обмежує один від одного об'єм, часто є конструктивною основою мальовничої форми, дозволяє узагальнено і детально відтворювати контури предметів і їхні дрібні елементи, утворює умовні кордони форм фігур і предметів навколишнього середовища та оточення. Малюнок в будь-якому випадку визначає основні осі відтворюваних предметів, їх пропорції, ракурси.

Світло є невіддільним від кольору, але теоретично його можна вважати окремим художньо-виразним засобом, властивим живопису. Світлотінь дозволяє не тільки створити ілюзію об'ємності зображень, передати ступінь освітлення або затемнення предметів, але й створює враження руху повітря, світла і тіні. Композиція відіграє в живопису велику роль, так як і в інших просторових мистецтвах. Особливістю

композиції в живопису, на відміну від скульптури є те, що в цьому виді мистецтва зображення будується на площині.

Фактура це спосіб подачі, формування поверхні твору. Загалом її поділяють на природну і технологічну: до природної відносять фактуру поверхні, яка не обробляється, фактура, текстура і колір дерева, з якого зроблений предмет, можуть викликати не однакові чуттєві емоції при користуванні цим предметом. Вони можуть нести відчуття легкості або вагомості, досконалої вишуканості, довершеності й лаконічної простоти або звичної буденності.

Колірна пляма або мазок - є для художника основним технічним прийомом і дозволяє передати безліч аспектів. Мазок сприяє пластичному об'ємному зображенню форми, передачі її матеріального характеру і фактури, в поєднанні з кольором відтворює колористичне багатство реального світу. Характер мазка може бути гладким, злитим, пастозним, роздільний. Сприяє також створенню емоційної атмосфери твору, передачі безпосереднього почуття і настрої художника, його ставлення до зображеному [11, с. 13].

Лінія - це послідовно розташована в одному напрямку група точок, що не має розривів. Безумовно, її можна розглядати як один з основних засобів образотворчого мистецтва в цілому. Лінією користуються і в тривалому малюнку, і в короткочасних начерках, і в ескізах композицій. лінія, проведена рейсфедером, на всьому своєму протязі однакова по товщині. Плавність, плинність і спрямованість лінії при нанесенні контуру дозволяють виявляти пластичні якості форми. Практичну роботу над композицією найчастіше починають з лінійного малюнка. У ньому знаходять відображення і наступні, більш опрацьовані ескізи композиції.

Таким чином, всі засоби виразності є невід'ємною частиною будь-якої творчої роботи. За допомогою штрихів передається об'єм фігур та предметів, контур, форму, фактуру й простір. За допомогою них ми можемо створювати ефекти світла і тіні. Лінію можна назвати

найголовнішим виразним засобом малюнка. Вона може мати просторовий характер: то посилюється, то слабшає або зовсім зникає, а потім знову з'являється. Лінійним контуром можна домогтися сприйняття пропорційності цілого, гармонії загального та пластичності будови окремого предмета. Лінію в свою чергу підтримує штрих та тональна пляма. Тональні плями однієї сили, виконані штрихами або кольором, відмінні один від одного за своїм звучанням. Контур, окресленості з різним натиском и експресією олівцем, вугіллям, пастеллю, пензлем здатен передати не тільки форму предмета, а й простір. Тому один і той же об'єкт, зображений на папері різними матеріалами, візуально сприймається по-іншому, має свою образотворчу мову, володіє особливими художніми якостями.

2.2. Послідовність виконання творчої роботи

Початок роботи над твором починався нами з самого задуму та виходячи з зазначеної теми. Ця творча робота представляє собою зображення на площині декоративного натюрморту в техніці монотипії гуашшю. На початку ми ознайомились з тенденціями сучасного графічного мистецтва та нетрадиційними техніками зображення в образотворчому мистецтві та порівнювали їх з традиційними. Для виконання нашої творчої роботи нами було обрано саме нетрадиційну техніку та декоративне зображення натюрморту на акварельному папері.

Наша робота відображає основний принцип зображення натюрморту в техніці монотипії та виконана в цікавій творчій подачі. Основний задум є в тому, щоб відобразити колористичним рішенням тепле сонячне освітлення з поєднанням холодного фону та акцентом на

передньому плані, зокрема на фруктах. Дивлячись на натюрморт можна одразу відчутти настрій та стан теплої погоди південного краю, про що свідчать зображені достиглі гранати, виноград та ягідки. А мазки теплих відтінків на глечиках чітко окреслюють та передають глядачеві час доби, а саме полудень. В представленій роботі можна помітити характерні засоби виразності нетрадиційних технік: відтиски кольорових плям, відтиск мереживом, поєднання різних за характером нанесення мазків пензлем(від прозорого до фактурного). Також було використано такий засіб виразності як контур, лінію, штрих, ритм . Теплий колорит роботи доповнено плямами світло-блакитного та синів відтінків, що характерне для живопису.

В передачі плановості роботи було зображено дахи будинків на задньому плані досить силуетно, узагальнено, а сам натюрморт ніби знаходить на відкритому підвіконні, осяяний полуденним сонцем, а зі правної сторони злегка звисає легка завіса з орнаментом. Світло зелений виноград гармонійно доповнює поряд розташований гранат червоного кольору, відбиваючи рефлекси на золотистому посуді.

Залежно від способів отримання зображення монотипії можна розділити на два основних види. Для першого з них характерно те, що зображення художником повністю регулюється. Другого виду монотипії притаманне отримання складних і красивих ефектів і фактур, завжди є відкриттям. Але художник не завжди може передбачити і передбачити остаточний результат зображення. Тому цей вид монотипії частково застосовується в тих місцях композиції, де необхідно відповідне фактурне пляма, або якщо він є підготовчим етапом майбутньої роботи художника. Володіючи деяким досвідом і знаючи, що зображення залежить від товщини і складу фарби, нанесеної на дошку, від якості і фактури паперу, на яку переноситься зображення, від сили тиску, від витраченого на роботу часу, від ступеня і швидкості висихання барвистого шару, художник може досягти необхідного ефекту в закінченій роботі. Засобом

вираження в монотипії, як і в інших видах художньої практики, є лінія, штрих, пляма, фактура і колір, проте метод їх використання має свою специфіку.

Всю нашу практичну роботу ми розділили на етапи:

1. Композиційне розміщення зображення на площині аркуша й визначення загального характеру форми предметів.

2. Пластичне моделювання форми предметів світлотінню та кольором з додаванням відтисків різними фактурами.

3. Підведення підсумків виконаної роботи та узагальнення.

Весь комплекс роботи відображає основний методичний принцип: від загального до часткового і від часткового до загального, тобто, від загального через детальний вивчення на аналіз натури. Перед початком роботи виконувалась підготовка матеріалів та розробка ескізів відносно обраної тематики твору. Ескізи виготовлялись графічно на форматі А4, згодом кольорові в повний розмір.

На першому етапі роботи був виконаний малюнок на форматі акварельного паперу відповідного розміру графітним олівцем із передачею всіх конструктивних пропорцій. Предмети було розташовано відповідно до законів композиції. Потім починалась робота в кольорі, а саме: виконувалась прописка всіх елементів натюрморту відповідно підготовчого ескізу легким напівпрозорим шаром гуашевою фарбою.

На другому етапі роботи після висихання перших шарів фарби наносились вже більш пастозні мазки, якими виконувалось пластичне моделювання форми предметів на середньому та передньому планах. Можна сказати, що перший етап відповідає методиці зображення натюрморту на площині. Згодом використовуючи різні цікаві фактури наносились відтиски на тих місцях площини, де вони збагатили творчу роботу художнім виглядом та передали особливість застосування техніки монотипії в творчій роботі. Відтиски створювались за допомогою трафаретів, мережива та різними підручними матеріалами. Задля

посилення ефекту декоративності було використано чорний контур, світлі мазки, штриховані лінії та інші засоби виразності.

На останньому етапі роботи натюрморт було доведено до кінцевої стадії, на якій використовується метод узагальнення, деталізації та приведення зображення до першочергового художнього задуму, щоб колористичне рішення повністю відповідало настрою та тематиці, та відображала характерні особливості техніки, якою створено творчу роботу, зокрема монотипії. Деталізації загалом підлягають основні місця в зображенні, на яких акцентується увага глядача. А узагальненню підлягають другорядні деталі, які лише слугують для виявленню головних деталей.

Тож, під час виконання творчої роботи із зображенням натюрморту в техніці монотипії ми використовували основні етапи та правила: конструктивна побудова натюрморту за правилами композиції, кольорове моделювання форм гуашшю з додаванням фактурних відтисків, деталізація та узагальнення роботи. При створенні творчої роботи із застосуванням нетрадиційних технік був продуманий колірний, тоновий, графічний варіант роботи. В основі створеної нами композиції лежать закони цілісності, контрасту форми й кольору, виразності лінії, об'єму, фактури.

ВИСНОВКИ

Дослідивши літературні джерела за темою кваліфікаційної роботи можна зробити висновки, що в образотворчому мистецтві використовується різноманітні художні матеріали та техніки, застосування яких сприяє втіленню задуму художника, при створенні творчої роботи. В живопису існують такі різновиди як акварельний, олійний, акриловий, живопис гуашшю. У графічному мистецтві розповсюдженими є офорт, суха голка, ксилографія, дереворит, ліногравюра.

Проаналізувавши відмінність між традиційними та нетрадиційними техніками можна зробити висновок, що існують різні нетрадиційні образотворчі техніки: «граттаж», малювання «кольоровий піною», малювання губкою, «нитяна графіка», малювання «по вологому, мокрому фону», «кляксографія», «воскографія», «симетрична монотипія», «живопис долонею», малювання «по м'ятою паперу», «набризк», «тампонування», «трафарет» та інші. Акварель, гуаш, темпера, акрил, масляні фарби, офортні, друкарські, для повного розкриття задуму можна використовувати і будівельні види фарб. Фарби використовуються як з розчинниками так і в чистому вигляді - в залежності від завдань. Також широкий і різноманітний вибір поверхонь, з яких можна робити відбитки: папір, різні види картону, пластик різної товщини, пластини з різних металів (цинк, мідь, сталь, латунь, скло, оргаліт, фанера, полотно, дерево, камінь). Головне, щоб фактура поверхні відповідала завданням і цілям.

Також можна зазначити, що засоби виразності в образотворчому мистецтві є невід'ємною частиною будь-якої творчої роботи. До таких засобів можна віднести лінію, кольорову та тональну плями, штрих, крапку, фактуру, текстуру, ритм, силует, симетрію та асиметрію. Виразними засобами образотворчого мистецтва у всіх видах, різновидах і жанрах слід визнати, перш за все, творчо перетворені простір і час, а

потім маси, об'єми, площини, контури. Сукупність характерних для певного виду мистецтва образотворчих засобів іноді називають образотворчою мовою.

Дослідивши особливості обраної нами нетрадиційної техніки для створення композиції, зокрема монотипії, можна сказати, що засобом вираження в монотипії є лінія, штрих, пляма, фактура і колір, проте метод їх використання має свою специфіку. Художник наносить фарби на гладку поверхню друкованої форми, а вже потім створює відбиток зображення на папері. Створений відбиток завжди отримується в єдиному екземплярі. Монотипія кардинально відрізняється від інших видів друкованої техніки (офорта, гравюри, літографії, ксилографії) унікальністю створеного зображення. З оригінальної форми можна виготовити тільки один відбиток, так як більша частина фарби при друку переноситься на папір. Для створення унікальних естампів майстри використовують різні технічні прийоми. Існує поділ видів монотипії за такими параметрами: колірним рішенням (монохромна та поліхромна); способу малювання (шляхом нанесення зображення на чисту поверхню або за допомогою видалення надлишків фарби з основи); типу друкарської форми (на склі, пластику, дереві, металі); типу основи для відбитку (папір, картон, полотно); за художніми матеріалами (гуаш, темпера, олія, акварель, туш).

Процес створення твору засобами нетрадиційних технік має свої особливості, але використовується такі ж засоби виразності графіці як лінія, штрих, пляма колір. Монотипія на сьогодні є однією з видів графічних технік, яка доступна за матеріалами виконання та неочікуваними результатом роботи, її використовуються в своїй роботі як і професійні художники, так і діти на заняттях з образотворчого мистецтва, в арт- студіях та майстер- класах.

В середовищі професійних художників цей вид естампу активно використовують Ілля Угнівенко, Ірина Яшан, Катерина Свіргуненко і

інші. В техніці монотипії працюють Ф. Дувенек, Дж. Бил, П. Тольман, Дж. Слоун, Ч. Даль, Морис Бразил Прендергаст. Український художник Микола Глущенко створив багато пейзажів, натюрмортів, портретів, що виконані в техніці монотипії. Народний художник України Чуприна Володимир Григорович працює над своїми творами також використовуючи творчі прийоми монотипії, що робить його роботи особливо впізнаваними. Його роботам притаманні кристалічна ясність форм і конструктивність малюнка. Кожна прозора пляма акварелі має свою фактуру, свій примхливий візерунок, який передає матеріальність предметів [14, с. 2].

Проаналізувавши етапи створення практичної творчої роботи, зазначаємо, що в процесі виконання практичної частини проєкту були виокремлені основні етапи створення декоративного натюрморту в техніці монотипії. Завдяки обраній техніці було створено цікавий витвір образотворчого мистецтва. В тематиці твору простежується настрій засобами колористичного рішення, прийому стилізації форми, додавання фактурних відтисків, введення різноманітних графічних засобів виразності та оригінальністю подачі зображення. Традиційним в даній роботі можна вважати принцип зображення натюрморту в техніці гуаші, а новітнє це застосування засобів виразності нетрадиційних технік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранова В. В. Сутність образотворчої діяльності/ В. В. Баранова// Наука і освіта.–2012.–№8.–С.11-14.
2. Комаровська О. А. Словник мистецьких термінів/ О. А. Комаровська, О. В. Аніщенко–Херсон: «Стар», 2016.–19с.
3. Образотворче мистецтво: енцикл. ілюстр. слов. - довід. / Уклад. : А. В. Пасічний. – К. : Факт, 2007. – 675 с.
4. Опанасюк О. П. Художній образ: структурна феноменологія і типологія форм / О. П. Опанасюк. – Дрогобич: Коло, 2004. – 318 с.
5. Резніченко М.І. Художня графіка : навч.метод.посіб. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2011. 272 с.4.
6. Рибалко Л. А. Графічні техніки та їх можливості: методичні рекомендації для художніх шкіл / Л. А. Рибалко – Київ: ІНК ОС – 2006. – 20 с.
7. Самойлова Н. М. Становлення монотипії як техніки друкованої графіки. Вісн. Харк. держ. акад. дизайну і мистец. 2004. № 3. С. 112–118.
8. Храмова-Баранова О. Л., Куколь С. Є. Становлення і розвиток монотипії як засобу графічної виразності у мистецтві. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: Зб. наук. праць. Харків: ХДАДМ, 2016. № 6. С.37-41.
9. Хвостенко В.Є. Техніки авторського друку/ В. Є. Хвостенко.- Харків: Колорит, 2004. – 82с
10. Яремків М. М. Композиція: творчі основи зображення: навч. посіб. / М. М. Яремків. – Тернопіль: Підручник і посібник, 2009. – 112 с.
11. Яремків М. М. Мистецтво: види, жанри : Слов.-довід. образотв. термінів / М. М. Яремків, О. Я. Кругляк. – Тернопіль: Підручник і посібник, 2006. – 80 с.
12. Графіка та її види . Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/isk/4.htm> (дата звернення 09.01.21).

13. Дереворит. Режим доступу: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=дереворит> (дата звернення 04.02.21).
14. Змішані техніки з використанням монотипії. Режим доступу: http://painterdekor.blogspot.com/2019/12/blog-post_32.html (дата звернення 10.02.21).
15. Матеріали та техніки рисунка. Соус. Режим доступу: <http://vkpmrz.blogspot.com/2016/12/blog-post.html> (дата звернення 03.02.21).
16. Особливості роботи у техніці графографія. Режим доступу: <https://thelib.info/iskusstvo/2643724-osoblivosti-roboti-u-tehnici-gratografiya/> (дата звернення 16.02.21).
17. Самойлова Н. М. Становлення монотипії як техніки друкованої графіки [Електронний ресурс] / Н. М. Самойлова. — Режим доступу: <http://librar.org.ua/> (дата звернення 10.02.21).
18. Як розрізнати літографію, монотипію, офорт, ліногравюру, шовкографію і інші види друку? Режим доступу: <https://kyiv.gallery/statii/iak-rozrizniaty-litografiu-monotypiiu-ofort-linograviuru-shovkografiu-i-inshi-vydy-druku> (дата звернення 15.02.21).
19. Традиційні техніки графіки (<https://www.pedahohikam.net/nervs-1493-1.html>) (дата звернення 05.02.21).
20. Володимир Чуприна. До 80-річчя від дня народження. Режим доступу: <https://pik.ua/news/url/volodimir-chuprina-do-80-richchja-vid-dnja-narodzhennja> (дата звернення 08.02.21).